

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ประวัติศาสตร์สากล

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

รศ. ดร.ไพฑูรย์ มีกุลศล กศ.บ., กศ.ม., M.A., Ph.D.

สุเทพ จิตรชื่น กศ.บ., กศ.ม.

บุญรัตน์ รอดตา ศษ.บ.

มนัสวี ญักฐาพิสุทธิ์ ศศ.บ., M.A.

ผู้ตรวจ

ผศ.จรรยาภรณ์ เชิดพุทธ กศ.บ., ศศ.ม.

ธนาลัย ลิมปรัตน์ศิริ อ.บ. (เกียรตินิยม), MA.T.

เรวดี สุขอร่าม ศศ.บ.

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์ กศ.บ., กศ.ม.

สมพร อ่อนน้อม พท.บ. (เกียรตินิยม), นศ.บ.

นฤชภรณ์ กมลนฤเมธ ศศ.บ.

ผลิตและจัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด

วัฒนาพานิช **สำนักพิมพ์**

๒๑๖-๒๒๐ ถนนปทุมเมือง แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒ ๒๒๒๒ ๙๙๙๙ • ๐๒ ๒๒๒๒ ๔๓๗/๑-๒ FAX ๐๒ ๒๒๒๔ ๖๔๔๖ • ๐๒ ๒๒๒๔ ๖๔๔๗

email: info@wpp.co.th

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ประวัติศาสตร์สากล

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย
ห้ามละเมิด ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่
ส่วนหนึ่งส่วนใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

ผู้เรียบเรียง

รศ. ดร.ไพฑูรย์ มีกุล

สุเทพ จิตร์ชื่น

บุญรัตน์ รอดตา

มนัสวี ญัฐพิสุทธิ

ผู้ตรวจ

ผศ.จรรยาภรณ์ เชิดพุทธ

ธนาลัย ลิ้มปรัตน์ศิริ

เรวดี สุขอร่าม

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์

สมพร อ่อนน้อม

นฤชกรณ์ กมลนฤเมธ

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN 978-974-18-7849-9

พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด นายเรณูชัย จงพิพัฒน์สุข กรรมการผู้จัดการ

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์สากล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ เล่มนี้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำหรับให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่หลักสูตรกำหนด รวมทั้งพัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะสำคัญตามที่ต้องการ ทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทำประโยชน์ให้สังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์สากล เล่มนี้ยึดแนวการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้หลักการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยพัฒนานักเรียนแบบองค์รวมอยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการความคิดรวบยอด ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยกระบวนการที่เน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-based Learning) ซึ่งเน้นการเรียนรู้ให้ตรงกับรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) เน้นทักษะที่สร้างเสริมความเข้าใจที่คงทนของนักเรียน ซึ่งเป็นผลลัพธ์ปลายทางที่ต้องการให้เกิดตามหลักสูตร

การจัดทำหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์สากล เล่มนี้คณะผู้จัดทำได้ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และออกแบบกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ กิจกรรมเสนอแนะ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และคำถามทบทวน อยู่ในเล่มเดียว

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์สากล เล่มนี้จะสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ

คำชี้แจง

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์สากล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ เล่มนี้ได้ออกแบบให้มีส่วนประกอบ ดังนี้

- ๑ **ตัวชี้วัดช่วงชั้น** ระบุเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในด้านต่าง ๆ โดยแยกออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทาง (ตามหนังสือที่ ศธ ๐๔๐๑๐/ว ๑๕๔๓) ซึ่งตัวชี้วัดระหว่างทาง พิมพ์ด้วยตัวอักษรสีดำ ส่วนตัวชี้วัดปลายทางพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีฟ้า
- ๒ **สาระการเรียนรู้** เป็นหัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหาที่นักเรียนจะได้เรียนรู้
- ๓ **ประโยชน์จากการเรียนรู้** บอกประโยชน์ที่นักเรียนจะได้จากการเรียนรู้
- ๔ **คำถามนำ** เป็นคำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะค้นหาคำตอบ
- ๕ **เนื้อหา** นำเสนอเนื้อหาตามหลักสูตร เนื้อหาบางเรื่องอาจนำเสนอโดยใช้ภาพ ตาราง แผนภูมิ แผนที่ แผนที่ความคิด เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้ และประกอบด้วยส่วนอื่น ๆ เช่น
 - ๕.๑ **คำสำคัญ** ระบุคำสำคัญโดยพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีฟ้าต่างจากตัวพื้นแทรกออยู่ในเนื้อหา
 - ๕.๒ **เรื่องน่ารู้** เป็นความรู้เพิ่มเติมที่นักเรียนควรรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ได้เรียน
 - ๕.๓ **แหล่งสืบค้นความรู้** เป็นแหล่งความรู้ รวมทั้งเว็บไซต์สำหรับสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม
- ๖ **กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)** เป็นกิจกรรมให้นักเรียนทำเมื่อจบเนื้อหาในการเรียนแต่ละหัวข้อ เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ ของเรียน
- ๗ **บทสรุป** สรุปเนื้อหาสำคัญ โดยจัดทำเป็นความเรียง เพื่อให้นักเรียนใช้ทบทวนความรู้
- ๘ **กิจกรรมเสนอแนะ** เป็นกิจกรรมที่นำความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มาบูรณาการในการปฏิบัติกิจกรรม
- ๙ **การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน** เป็นตัวอย่างสถานการณ์การนำความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ๑๐ **คำถามทบทวน** เป็นคำถามเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนเมื่อจบหน่วยการเรียนรู้
- ๑๑ **ท้ายเล่ม** ประกอบด้วย
 - ๑๑.๑ **บรรณานุกรม** เป็นรายชื่อหนังสือ เอกสาร หรือเว็บไซต์ที่ใช้ประกอบการเขียน
 - ๑๑.๒ **อภิธานศัพท์** เป็นการนำคำสำคัญที่แทรกออยู่ในเนื้อหา มาอธิบายและจัดเรียงตามลำดับตัวอักษร

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ยุคสมัยและหลักฐานทางประวัติศาสตร์

๑

๑. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์..... ๒
๒. หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ๑๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ อารยธรรมตะวันออก

๒๗

๑. อารยธรรมจีน..... ๒๘
๒. อารยธรรมอินเดีย ๔๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ อารยธรรมตะวันตกสมัยโบราณ

๕๖

๑. อารยธรรมเมโสโปเตเมีย ๕๗
๒. อารยธรรมลุ่มน้ำไนล์ ๖๒
๓. ชนชาติเก่าแก่บางกลุ่มในเอเชียไมเนอร์และดินแดนใกล้เคียง ๖๘
๔. อารยธรรมกรีก ๗๑
๕. อารยธรรมโรมัน ๗๘
๖. การติดต่อระหว่างโลกตะวันออกและโลกตะวันตก ๘๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ พัฒนาการของยุโรปสมัยกลาง

๘๘

๑. พัฒนาการของยุโรปสมัยกลางระยะต้น ๘๙
๒. พัฒนาการของยุโรปสมัยกลางระยะกลาง ๙๔
๓. พัฒนาการของยุโรปสมัยกลางระยะปลาย ๙๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ พัฒนาการของยุโรปสมัยใหม่

๑๐๒

๑. การฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ๑๐๓
๒. การขยายอิทธิพลของชาติตะวันตก ๑๐๘
๓. การปฏิรูปศาสนา..... ๑๑๖
๔. กำเนิดรัฐชาติ..... ๑๑๗
๕. การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Revolution) ๑๒๐
๖. การปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution)..... ๑๒๓
๗. ยุคภูมิธรรมหรือยุคแห่งการรู้แจ้ง..... ๑๓๐
๘. การปฏิวัติครั้งสำคัญของโลกที่นำไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย ๑๓๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖ ผลกระทบของการขยายอิทธิพลของประเทศในยุโรป ๑๔๐

๑. ผลกระทบทวีปอเมริกา..... ๑๔๑
๒. ผลกระทบทวีปแอฟริกา ๑๔๔
๓. ผลกระทบทวีปเอเชีย ๑๔๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ ความขัดแย้งและการประสานประโยชน์ระหว่างประเทศ ๑๔๑

๑. ความขัดแย้ง ๑๔๒
๒. การประสานประโยชน์ ๑๔๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘ เหตุการณ์สำคัญของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ ๑๔๖

๑. เหตุการณ์ ๑๑ กันยายน ค.ศ. ๒๐๐๑ ๑๔๗
๒. การก่อการร้าย ๒๐๑
๓. ปัญหาปาเลสไตน์ ๒๐๓
๔. สถานการณ์ปัญหารัสเซีย-ยูเครน ๒๐๖
๕. เศรษฐกิจและสังคมในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ ๒๐๗

บรรณานุกรม ๒๑๓

อภิธานศัพท์ ๒๑๕

ยุคสมัยและหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์

ตัวชี้วัดช่วงชั้น

๑. ตระหนักถึงความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ (ส ๔.๑ ม. ๔-๖/๑)
๒. สร้างองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ (ส ๔.๑ ม. ๔-๖/๒)

สาระการเรียนรู้

๑. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
๒. หลักฐานทางประวัติศาสตร์

ประโยชน์จากการเรียนรู้

- ใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ค้นหาข้อเท็จจริงในอดีตในสมัยต่าง ๆ

คำถามนำ

๑. ถ้าไม่มีการแบ่งยุคสมัยไว้ การเรียนประวัติศาสตร์จะมีปัญหาอย่างไร
๒. ในท้องถิ่นของนักเรียนมีโบราณสถานที่สำคัญอะไรบ้าง และโบราณสถานแห่งนั้นให้ความรู้อะไรแก่นักเรียน

ประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาเรื่องราวและพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาและยุคสมัยต่าง ๆ กัน ในแต่ละช่วงเวลา สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงเวลาก่อนหน้า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งย่อมมีความแตกต่างกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอีกช่วงเวลาหนึ่ง เหตุการณ์ที่เกิดก่อนย่อมเป็นเหตุ และจะมีผลต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง คุณค่าที่สำคัญของประวัติศาสตร์ คือ การสร้างความตระหนักว่า อดีตเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้รู้ว่าเหตุการณ์ใดเกิดก่อนและเหตุการณ์ใดเกิดหลัง รวมทั้งสามารถเลือกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมมาใช้ในการทำความเข้าใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

๑. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาเหตุการณ์และพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต ซึ่งเกิดในช่วงเวลาและยุคสมัยต่างกัน ฉะนั้นเพื่อความสะดวกในการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในอดีต นักประวัติศาสตร์ได้แบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ออกเป็น ๒ สมัย โดยอาศัยหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเกณฑ์ ได้แก่ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistorical Period) เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ยังไม่รู้จักใช้ตัวหนังสือในการบอกเล่าเรื่องราว และสมัยประวัติศาสตร์ (Historical Period) เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ใช้ตัวหนังสือในการบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคม

นอกจากนี้ยังมีการกำหนดยุคสมัยเพิ่มขึ้นมาอีก ๑ สมัย เรียกว่า สมัยกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ (Protohistorical Period) ซึ่งเป็นการกำหนดช่วงยุคสมัยทางประวัติศาสตร์/โบราณคดีของชุมชนที่มีตัวอักษรใช้แล้ว แต่ยังไม่สามารถอ่านหรือถอดความเล่าเรื่องราวได้ หรือยังไม่แน่ใจว่ามีการใช้ตัวอักษรหรือไม่ แต่มีชุมชนที่มีตัวอักษรใช้แล้วกล่าวถึงหรือบันทึกถึงชุมชนนี้ และมีหลักฐานทางโบราณคดีสนับสนุนทำให้ทราบว่าเป็นชุมชนเดียวกัน

๑.๑ สมัยก่อนประวัติศาสตร์

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือ ช่วงเวลาที่มนุษย์ยังไม่รู้จักใช้ตัวหนังสือ จึงยังไม่มีเอกสารใด ๆ ที่จดบันทึกเรื่องราวให้มนุษย์ในยุคหลังทราบได้ การศึกษาเรื่องราวในสมัยก่อนประวัติศาสตร์จึงต้องอาศัยการสันนิษฐานและการตีความจากหลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานทางสภาพแวดล้อม

สมัยก่อนประวัติศาสตร์สามารถแบ่งเป็น ๒ ยุค ได้แก่ ยุคหินและยุคโลหะ

๑. ยุคหิน (Stone Age) ยุคหินแบ่งออกเป็นยุคย่อย ๓ ยุค คือ ยุคหินเก่า ยุคหินกลาง และยุคหินใหม่

๑) ยุคหินเก่า (Paleolithic Period หรือ Old Stone Age) ประมาณ ๒,๕๐๐,๐๐๐–๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ในยุคนี้เริ่มทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยหินอย่างง่ายก่อน เมื่อเวลาผ่านไปก็สามารถดัดแปลงให้เหมาะกับการใช้งานเครื่องมือหิน มนุษย์ใช้วัสดุจำพวกหินไฟ ซึ่งในยุคนี้สามารถแบ่งเครื่องมือยุคหินเก่าออกเป็น ๓ ช่วง คือ

- ยุคหินเก่าตอนต้น ประมาณ ๒,๕๐๐,๐๐๐-๑๒๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว เครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยหินกะเทาะ มีทั้งกะเทาะหน้าเดียว และกะเทาะสองหน้า
- ยุคหินเก่าตอนกลาง ประมาณ ๑๒๕,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว เครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยหินมีลักษณะแหลมคม มีด้ามยาวขึ้น และมีประโยชน์ในการใช้สอยมากขึ้น
- ยุคหินเก่าตอนปลาย ประมาณ ๔๐,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว เครื่องมือเครื่องใช้มีความหลากหลายกว่ายุคก่อน ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากหินและกระดูกสัตว์โดยการแกะสลัก เช่น เข็มเย็บผ้า ฆมวก หัวลูกศร และทำเครื่องประดับด้วยเปลือกหอยและกระดูกสัตว์

ลักษณะสังคมในยุคหินเก่าเป็นสังคมล่าสัตว์ เนื่องจากมนุษย์ในยุคนี้ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์และหาพืชผักผลไม้จากป่าเป็นอาหาร เร่ร่อนอพยพตามฝูงสัตว์ และแสวงหาแหล่งที่อยู่ ที่อุดมสมบูรณ์ไปเรื่อย ๆ และพบว่าในช่วงปลายยุคหินเก่ามนุษย์มีความสามารถทางด้านศิลปะ ซึ่งพบภาพวาดตามผนังถ้ำที่ใช้ผงสีต่าง ๆ ได้แก่ สีดำ น้ำตาล ส้ม แดงอ่อน และเหลือง ภาพที่วาดส่วนใหญ่เป็นภาพสัตว์ป่า เช่น วัวกระทิง ม้าป่า กวางแดง และกวางเรนเดียร์ ภาพวาดที่มีชื่อเสียงของมนุษย์ยุคหินเก่าอยู่ที่ถ้ำลาสโก ประเทศฝรั่งเศส

ภาพวาดของมนุษย์ยุคหินเก่าในถ้ำลาสโก ประเทศฝรั่งเศส

สภาพสังคมมีลักษณะของการอยู่รวมกันเป็นครอบครัว เป็นกลุ่มย่อย ๆ เพื่อการดำรงชีพ มีการจัดระเบียบของกลุ่มทั้งด้านความร่วมมือและการแบ่งหน้าที่กัน ผู้ชายออกล่าสัตว์ ผู้หญิงดูแลเด็กและหาผลไม้ ลักษณะทางสังคมก่อให้เกิดสิ่งสำคัญ คือ เครื่องมือและภาษาพูด ซึ่งนำไปสู่การถ่ายทอดและพัฒนาความรู้ของมนุษย์

๒) ยุคหินกลาง (Mesolithic Period หรือ Middle Stone Age) ประมาณ ๑๑,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ในช่วงเวลานี้เริ่มทำเครื่องจักสาน เช่น ตะกร้าสาน ทำรถลาก เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยหินในยุคนี้มีความประณีตมากขึ้น ตลอดจนรู้จักนำสุนัขมาเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยง

ในยุคหินกลาง มนุษย์รู้จักเลี้ยงสัตว์และเริ่มมีการปลูกพืช แต่อาชีพหลักของมนุษย์ในยุคนี้ยังคงเป็นการล่าสัตว์ และยังเร่ร่อนไปตามแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ โดยมักตั้งหลักแหล่งอยู่ตามแหล่งน้ำชายฝั่งทะเล และบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประกอบอาชีพประมง ล่าสัตว์

๓) ยุคหินใหม่ (Neolithic Period หรือ New Stone Age) ประมาณ ๑๐,๐๐๐-๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ในยุคนี้อาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน ดำรงชีวิตด้วยการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูกได้เปลี่ยนวิถีชีวิตของมนุษย์จากสังคมล่าสัตว์มาเป็นสังคมเกษตรกรรม มีการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง มีการสร้างที่พักอาศัยถาวรเป็นกระท่อมดินเหนียว และตั้งหลักแหล่งตามบริเวณลุ่มน้ำ

ยุคหินใหม่เป็นยุคเกษตรกรรม พืชเพาะปลูกที่สำคัญในยุคนี้ คือ ข้าว พืชอื่น ๆ เช่น ถั่ว พัก บวบ ส่วนสัตว์เลี้ยง ได้แก่ สุนัข แพะ แกะ และยังคงล่าสัตว์ เช่น กวาง กระต่าย เต่า ตะพาบ รวมทั้งยังคงทำการประมง

มนุษย์ในยุคหินใหม่ยังคงมีความเชื่อและประกอบพิธีกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อบูชาสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้พืชที่เพาะปลูกเจริญงอกงาม มีฝนตกตามฤดูกาล

สโตนเฮนจ์ในประเทศอังกฤษ สันนิษฐานว่าเป็นสถานที่ทำพิธีกรรมตามความเชื่อหรือเครื่องมือทางดาราศาสตร์ในยุคหินใหม่

สภาพชีวิตมนุษย์ในยุคหินใหม่ได้เปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่จากที่สูงมาอยู่ที่ราบใกล้แหล่งน้ำ โดยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่บ้านบนเนิน และดำรงชีวิตตามลักษณะเศรษฐกิจใหม่ ได้แก่ เกษตรกรรม การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ รู้จักการทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องจักสาน การทอผ้า และพบว่าผลิตผลมากกว่าที่จะบริโภค ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการค้าขาย

เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานถาวร จึงทำให้มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น สังคมยุคหินใหม่จึงมีความซับซ้อน มีการจัดสถานะทางสังคม มีการแบ่งงานกันทำ มีการทำงานเฉพาะด้าน และมีการติดต่อแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่างชุมชน

เครื่องมือเครื่องใช้ยุคหินใหม่มีการประดิษฐ์อย่างประณีต โดยทำจากวัสดุจำพวกหิน กระดุกและเขาสัตว์ เครื่องมือที่สำคัญในยุคนี้ เช่น ขวานหินด้ามไม้ นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ สำหรับใช้ปั่นฝ้าย ทอผ้า ทำเครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ

๒. ยุคโลหะ (Metal Age) โลหะชนิดแรกที่มนุษย์รู้จักนำมาหลอมเป็นเครื่องมือเครื่องใช้คือ ทองแดง ปรากฏหลักฐานในบริเวณลุ่มน้ำไทกริสและยูเฟรทีส แสดงว่ามนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในบริเวณนั้นรู้จักนำทองแดงมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ก่อนที่จะรู้วิธีทำสำริด

ยุคโลหะแบ่งออกเป็น ๒ ยุคย่อย คือ ยุคสำริดและยุคเหล็ก

๑) **ยุคสำริด (Bronze Age)** ยุคสำริดเริ่มต้นในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกเมื่อประมาณ ๔,๐๐๐-๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว

เครื่องมือเครื่องใช้ในยุคสำริดที่พบตามแหล่งต่าง ๆ ในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก นอกจากทำด้วยสำริดแล้ว ยังพบเครื่องมือเครื่องใช้ทำจากดินเผา หิน และแร่ ในบางแหล่งมีการใช้สำริดต่อเนื่องมาจนถึงยุคเหล็ก เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากสำริดมีขวาน หอก ภาชนะ กำไล ต้มหูลูกปัด ฯลฯ

ในยุคนี้ความเป็นอยู่ของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งด้านการเมืองและสังคม ชุมชนเกษตรกรรมขยายตัวจนกลายเป็นชุมชนเมือง จึงมีการจัดแบ่งความสัมพันธ์ตามความสามารถ เช่น กลุ่มอาชีพ มีการจัดระเบียบสังคมเป็นกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการผลิตอันนำไปสู่ความมั่นคงปลอดภัยกว่าเดิม และมีความสะดวกสบายมากขึ้น นำไปสู่พัฒนาการทางสังคมและความเป็นรัฐในเวลาต่อมา

แหล่งอารยธรรมที่สำคัญ ๆ ของโลกล้วนมีพัฒนาการทางสังคมจากช่วงเวลายุคหินใหม่และยุคสำริด เช่น แหล่งอารยธรรมเมโสโปเตเมียในภูมิภาคเอเชียตะวันตก แหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำไนล์ในอียิปต์ แหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุในอินเดีย แหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำหวางเหอในจีน

ตัวอย่างถ้วยเหล้าที่ทำจากสำริด วัฒนธรรมหลงซาน

๒) ยุคเหล็ก (Iron Age) ประมาณ ๒,๕๐๐-๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว ช่วงเวลานี้เริ่มต้นจากพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีการผลิตโลหะของมนุษย์ที่สามารถหลอมโลหะประเภทเหล็กขึ้นมาทำเครื่องมือเครื่องใช้ได้

สังคมที่สามารถพัฒนาการผลิตเหล็กจะสามารถพัฒนาสู่ความเป็นรัฐ เพราะการผลิตเหล็กทำให้สังคมสามารถผลิตอาวุธได้ง่ายและแข็งแกร่งขึ้นจนสามารถขยายกองทัพได้ และมีเครื่องมือที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรที่มีความคงทนกว่า

แหล่งอารยธรรมแห่งแรกที่สามารถผลิตเหล็กได้ คือ แหล่งอารยธรรมเมโสโปเตเมียเมื่อประมาณ ๓,๒๐๐ ปีมาแล้ว

ยุคเหล็กมีความแตกต่างจากยุคสำริดหลายประการ คือ การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเหล็กทำให้เกิดการเพิ่มผลผลิต การผลิตเหล็กทำให้กองทัพมีอาวุธที่แข็งแกร่งนำไปสู่พัฒนาการทางสังคมจนกลายเป็นรัฐที่มีกำลังทหารที่เข้มแข็ง เข้ายึดครองสังคมอื่น ๆ ขยายเป็นอาณาจักรในเวลาต่อมา

ภาพอักษรคูนิฟอร์มของชาวซูเมอร์เขียน
ในแหล่งอารยธรรมเมโสโปเตเมีย
เป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์

๑.๒ สมัยประวัติศาสตร์

สมัยประวัติศาสตร์เป็นช่วงเวลาที่มีมนุษย์ในสังคมนั้นรู้จักการเขียน มีตัวอักษรสำหรับใช้จดบันทึกทำให้ชนรุ่นหลังสามารถเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ของมนุษย์ในอดีตได้ ทั้งนี้แต่ละสังคมจะเริ่มต้นสมัยประวัติศาสตร์ไม่พร้อมกัน การศึกษาประวัติศาสตร์สากลมีความแตกต่างกันระหว่างการศึกษาศาสตร์ตะวันออกกับประวัติศาสตร์ตะวันตก โดยประวัติ-

ศาสตร์ตะวันออกแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ตามช่วงเวลาของแต่ละราชวงศ์หรือศูนย์กลางอำนาจเป็นเกณฑ์ เช่น ประวัติศาสตร์จีนใช้เกณฑ์ช่วงเวลาของแต่ละราชวงศ์ในการแบ่งยุคสมัย ขณะที่ประวัติศาสตร์ตะวันตกใช้เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นเกณฑ์ในการแบ่งยุคสมัย

๑. การแบ่งยุคสมัยในประวัติศาสตร์ตะวันออก ในประวัติศาสตร์ตะวันออกจะแบ่งยุคสมัยไปตามอารยธรรมตะวันออกที่สำคัญ ได้แก่ อารยธรรมจีนและอารยธรรมอินเดีย เนื่องจากมีลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไป มีการจัดหลักเกณฑ์การแบ่งยุคสมัยดังต่อไปนี้

๑) การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์จีน แนวความคิดในการจัดแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์จีนใช้พัฒนาการทางอารยธรรมและช่วงเวลาที่ยุคสมัยต่าง ๆ มีอำนาจในการปกครองเป็นหลักเกณฑ์ในการจัดแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์จีน ซึ่งสามารถแบ่งยุคสมัยออกได้เป็นประวัติศาสตร์จีนสมัยโบราณ (๑,๕๓๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช-ค.ศ. ๒๒๐) ประวัติศาสตร์จีนสมัยกลาง (ค.ศ. ๒๒๐-๑๓๖๘) ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ (ค.ศ. ๑๓๖๘-๑๙๑๒) และประวัติศาสตร์จีนสมัยปัจจุบัน (ค.ศ. ๑๙๑๑-ปัจจุบัน)

ช่วงเวลาของการเริ่มต้นรากฐานของอารยธรรมจีนเริ่มตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่มีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมหยางเซา (Yangshao Culture) วัฒนธรรมหลงชาน (Longshan Culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาและโลหะสำริด

(๑) ประวัติศาสตร์จีนสมัยโบราณ เริ่มในสมัยราชวงศ์ซาง (Shang Dynasty ๑,๕๓๐-๑,๐๔๕ ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นช่วงเวลาที่จีนก่อตัวเป็นรัฐและมีการวางรากฐานด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ในสมัยนี้มีการใช้ตัวอักษรจีนโบราณเขียนลงบนกระดูกเต่า หลังจากนั้นเป็นช่วงสมัยราชวงศ์โจว (Zhou Dynasty ๑,๐๔๖-๒๕๖ ปีก่อนคริสต์ศักราช) สมัยนี้นักประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็นสมัยย่อย ได้แก่ สมัยราชวงศ์โจวตะวันตกและสมัยราชวงศ์โจวตะวันออก เมื่อราชวงศ์โจวตะวันออกเสื่อมลง เกิดสงครามระหว่างเจ้าผู้ครองรัฐต่าง ๆ ในที่สุดรัฐฉินได้รวบรวมประเทศก่อตั้งราชวงศ์ฉิน (Qin Dynasty ๒๒๑-๒๐๖ ปีก่อนคริสต์ศักราช) และสมัยราชวงศ์ฮั่น (Han Dynasty ๒๐๖ ปีก่อนคริสต์ศักราช-ค.ศ. ๒๒๐) เป็นสมัยที่มีการรวมศูนย์อำนาจอย่างชัดเจนเป็นจักรวรรดิ โดยระบอบดังกล่าวใช้อยู่ในประเทศจีนนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี

(๒) ประวัติศาสตร์จีนสมัยกลาง เป็นช่วงเวลาของการปรับตัวของอารยธรรมจีนในการรับอิทธิพลต่างชาติเข้ามาผสมผสานกับอารยธรรมจีน เริ่มต้นสมัยด้วยความวุ่นวายจากการล่มสลายของราชวงศ์ฮั่นเรียกว่า สมัยแตกแยกทางการเมือง (ค.ศ. ๒๒๐-๕๘๑) เป็นช่วงเวลาที่ชาวต่างชาติเข้ามายึดครองดินแดนจีน และมีการแบ่งแยกดินแดนก่อนที่จะรวมประเทศได้ในสมัยราชวงศ์สุย (Sui Dynasty ค.ศ. ๕๘๑-๖๑๘) และสมัยราชวงศ์ถัง (Tang Dynasty ค.ศ. ๖๑๘-๙๐๗) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศจีนมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด แต่เมื่อสมัยราชวงศ์ถังสิ้นสุดลงก็เกิดความแตกแยกอีกครั้งในสมัยที่เรียกว่า ทำราชวงศ์กับลิบรัฐ (ค.ศ. ๙๐๗-๙๗๙)

ในสมัยราชวงศ์ซ่ง (Song Dynasty ค.ศ. ๙๖๐-๑๒๗๙) สามารถรวมประเทศจีนได้อีกครั้ง ช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาของความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรม จนกระทั่งชาวมองโกลสามารถยึดครองประเทศจีนและสถาปนาราชวงศ์หยวน (Yuan Dynasty ค.ศ. ๑๒๗๙-๑๓๖๘)

(๓) ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ เริ่มต้นยุคสมัยใน ค.ศ. ๑๓๖๘ เมื่อชาวจีนได้ขับไล่พวกมองโกลออกไปแล้วสถาปนาราชวงศ์หมิง (Ming Dynasty ค.ศ. ๑๓๖๘-๑๖๔๔) ขึ้นปกครองจีน

หลังจากนั้นราชวงศ์ชิง (Qing Dynasty ค.ศ. ๑๖๔๔-๑๙๑๒) ของพวกแมนจูโค่นล้มราชวงศ์หมิง สมัยนี้จีนได้รับยกย่องว่าประสบความสำเร็จเกือบทุกด้าน นักวิชาการบางท่านถือว่าประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่เริ่มต้นเมื่อครั้งราชวงศ์ชิง (ค.ศ. ๑๖๔๔)

ในช่วงปลายสมัยราชวงศ์ชิงเป็นช่วงเวลาที่ประเทศจีนถูกคุกคามจากชาติตะวันตก และจีนแพ้อังกฤษในสงครามฝิ่น (ค.ศ. ๑๘๓๙-๑๘๔๒) ราชวงศ์ชิงสิ้นสุดใน ค.ศ. ๑๙๑๒

(๔) ประวัติศาสตร์จีนสมัยปัจจุบัน เริ่มต้นใน ค.ศ. ๑๙๑๒ เมื่อจีนปฏิวัติเปลี่ยนแปลง การปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบสาธารณรัฐ (ค.ศ. ๑๙๑๒-๑๙๔๙) โดย ดร.ซุน ยัตเซน (Sun Yat-sen ค.ศ. ๑๘๖๖-๑๙๒๕) ต่อมาพรรคคอมมิวนิสต์ได้ปฏิวัติและปกครองจีน จึงเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๔๙ จนถึงปัจจุบัน

๒) การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์อินเดีย การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์อินเดีย ใช้พัฒนาการของอารยธรรมอินเดียและเหตุการณ์สำคัญเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่ง ดังนั้น ประวัติศาสตร์อินเดียจึงแบ่งยุคสมัยออกเป็นสมัยโบราณ สมัยกลาง และสมัยใหม่ โดยแต่ละยุคสมัยมีการแบ่งเป็นยุคสมัยย่อยตามช่วงเวลาของแต่ละราชวงศ์หรือชนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลเหนืออินเดียในขณะนั้น

ช่วงเวลาการวางพื้นฐานของอารยธรรมอินเดียเริ่มตั้งแต่สมัยอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุของชาวดราวิเดียนหรือทราวีกเมื่อ ๒,๕๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช จนกระทั่งอารยธรรมแห่งนี้ล่มสลายลงเมื่อชาวอารยันอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและก่อตั้งอาณาจักรหลายอาณาจักรในภาคเหนือของอินเดีย ในช่วง ๑,๕๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาของการเริ่มสร้างสรรค์อารยธรรมอินเดียที่แท้จริง มีการคิดค้นและก่อตั้งศาสนาต่าง ๆ ช่วงเวลาดังกล่าวเรียกว่า สมัยพระเวท (๑,๕๐๐-๙๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช)

(๑) ประวัติศาสตร์อินเดียสมัยโบราณ เริ่มต้นในสมัยมหากาพย์ (Epic Age ๙๐๐-๖๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช) ซึ่งมีการใช้ตัวอักษรอินเดียโบราณในการบันทึกเรื่องราว ต่อมาอินเดียมีการรวมตัวครั้งแรกในสมัยราชวงศ์มกนคร (Magadha Dynasty ๖๐๐-๓๒๑ ปีก่อนคริสต์ศักราช) และมีการรวมตัวกันอย่างแท้จริงในสมัยราชวงศ์เมารยะ (Maurya Dynasty ๓๒๑-๑๘๔ ปีก่อนคริสต์ศักราช) ช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่อินเดียเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ ต่อมาเมื่อจักรวรรดิเมารยะล่มสลาย อินเดียก็เข้าสู่สมัยแห่งความแตกแยกและการรุกรานจากภายนอก ทั้งจากกรีกและกุษาณะ ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นสมัยของการผสมผสานทางวัฒนธรรมก่อนที่จะมีการรวมเป็นจักรวรรดิได้อีกครั้งใน ค.ศ. ๓๒๐ โดยราชวงศ์คุปตะ (Kupta Dynasty ค.ศ. ๓๒๐-๕๓๕) สมัยนี้พระพุทธศาสนาเสื่อมความนิยมลงในขณะที่ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเจริญรุ่งเรืองขึ้น

(๒) ประวัติศาสตร์อินเดียสมัยกลาง การสิ้นสุดของสมัยคุปตะใน ค.ศ. ๕๓๕ ถือเป็นการสิ้นสุดของสมัยโบราณ อินเดียได้ย่างเข้าสู่สมัยกลาง (ค.ศ. ๕๓๕-๑๕๒๖) ซึ่งสมัยนี้เป็นช่วงเวลาของความวุ่นวายทางการเมืองและการรุกรานจากต่างชาติ โดยเฉพาะชาวมุสลิม สมัยกลางในประวัติศาสตร์อินเดียจึงเป็นสมัยที่อารยธรรมมุสลิมเข้ามามีอิทธิพลในสังคมอินเดีย โดยสมัยกลางสามารถแบ่งได้เป็นสมัยความแตกแยกทางการเมือง (ค.ศ. ๕๓๕-๑๒๐๐) และสมัยสุลต่านแห่งเดลี (ค.ศ. ๑๒๐๐-๑๕๒๖)

(๓) ประวัติศาสตร์อินเดียสมัยใหม่ เมื่ออาณาจักรสุลต่านแห่งเดลีล่มสลายลงใน ค.ศ. ๑๕๒๖ มุคัลได้ตั้งราชวงศ์มุคัลถือเป็นการเริ่มต้นสมัยใหม่ของประวัติศาสตร์อินเดีย ช่วงเวลานี้เรียกว่า สมัยจักรวรรดิมุคัลหรือจักรวรรดิโมกุล (Mughal Empire ค.ศ. ๑๕๒๖-๑๘๕๘) จนกระทั่งอังกฤษเข้าปกครองอินเดียโดยตรงใน ค.ศ. ๑๘๕๘ แล้วปกครองต่อมาจนถึง ค.ศ. ๑๙๔๗ อินเดียได้รับเอกราชจากอังกฤษ อินเดียจึงเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์สมัยปัจจุบัน ประวัติศาสตร์อินเดียสมัยใหม่เป็นช่วงเวลาที่ยุคชนชาติได้แก่ วัฒนธรรมเปอร์เซียและวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลในสังคมอินเดีย ขณะเดียวกันชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูได้ยึดมั่นในศาสนาของตนเองมากขึ้นพร้อมกับเกิดความแตกแยกในสังคมอินเดียจนกระทั่งปัจจุบัน ประวัติศาสตร์อินเดียสมัยใหม่สามารถแบ่งได้เป็นสมัยราชวงศ์มุคัลและสมัยอังกฤษปกครองอินเดีย (ค.ศ. ๑๘๕๘-๑๙๔๗)

(๔) ประวัติศาสตร์อินเดียสมัยปัจจุบัน คือ ภายหลังได้รับเอกราชและถูกแบ่งแยกออกเป็นประเทศต่าง ๆ ได้แก่ อินเดีย ปากีสถาน และบังกลาเทศ

๒. การแบ่งยุคสมัยในประวัติศาสตร์ตะวันตก นักประวัติศาสตร์ตะวันตกแบ่งยุคสมัยของประวัติศาสตร์ตะวันตกเป็น ๔ ยุคสมัย ได้แก่

๑) **ประวัติศาสตร์สมัยโบราณ** (๓,๕๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช-ค.ศ. ๔๗๖) รากฐานของอารยธรรมตะวันตกเริ่มต้นในกลุ่มน้ำไทกริส-ยูเฟรทีส อารยธรรมสมัยนี้ ได้แก่ อารยธรรมเมโสโปเตเมีย อารยธรรมอียิปต์โบราณ อารยธรรมกรีก และอารยธรรมโรมัน

สมัยโบราณในประวัติศาสตร์ตะวันตกเริ่มต้นเมื่อ ๓,๕๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช เป็นช่วงเวลาที่ยุคชนชาติและอารยธรรมอียิปต์ซึ่งเป็นอารยธรรมเก่าแก่ที่สุดในโลกเจริญรุ่งเรืองจนถึง ค.ศ. ๔๗๖ เมื่อจักรวรรดิโรมันตะวันตกล่มสลาย ถือเป็นการสิ้นสุดสมัยโบราณ

๒) **ประวัติศาสตร์สมัยกลาง** (ค.ศ. ๔๗๖-ค.ศ. ๑๔๕๓) **สมัยกลาง**เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางอารยธรรมตะวันตกจากอารยธรรมโรมันไปสู่อารยธรรมคริสต์ศาสนาเป็นสมัยที่ตะวันตกได้รับอิทธิพลอย่างมากจากคริสต์ศาสนา ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและศิลปวัฒนธรรม นอกจากนี้ สังคมสมัยกลางยังมีลักษณะเป็นสังคมในระบบฟิวดัล (feudalism) ที่ขุนนางแคว้นต่าง ๆ มีอำนาจครอบครองพื้นที่ โดยประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะเป็นข้าที่ดิน (serf) และดำรงชีวิตอยู่ในเขตแมนเนอร์ (manor) ของขุนนาง ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของสังคมสมัยกลาง

นอกจากนี้ ประวัติศาสตร์สมัยกลางยังเป็นสมัยที่คริสต์ศาสนาขัดแย้งกับศาสนาอิสลาม จนเกิดสงครามครูเสด (The Crusades ค.ศ. ๑๐๙๖-๑๒๙๑) เป็นเวลาราว ๒๐๐ ปี เป็นผลให้เกิดการค้นหาเส้นทางการค้าทางทะเลและวิทยาการด้านอื่น ๆ

สมัยกลางสิ้นสุดลงใน ค.ศ. ๑๔๕๓ เมื่อออตโตมันเติร์กตีกรุงคอนสแตนติโนเปิล เมืองหลวงของอาณาจักรโรมันตะวันออกแตก

๓) **ประวัติศาสตร์สมัยใหม่ (ค.ศ. ๑๔๕๓-๑๙๔๕)** สมัยใหม่เป็นช่วงเวลาของความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวิทยาการของอารยธรรมตะวันตก ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อารยธรรมสมัยใหม่นี้เป็นรากฐานที่สำคัญของอารยธรรมตะวันตกในปัจจุบัน และช่วงเวลานี้ชาวยุโรปได้แผ่อิทธิพลไปยังดินแดนอื่น ๆ

ประวัติศาสตร์สมัยใหม่เป็นช่วงที่มีการสำรวจเส้นทางการเดินเรือทางทะเล เพื่อการค้ากับโลกตะวันออกและการเผยแผ่คริสต์ศาสนา เริ่มตั้งแต่สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance คริสต์ศตวรรษที่ ๑๕-๑๗) ซึ่งเป็นช่วงที่ความเจริญทางวิทยาการต่าง ๆ เจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว เข้าไปสู่ยุคสมัยแห่งการปฏิวัติวิทยาศาสตร์ (Age of Scientific Revolution คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๗) ยุคภูมิธรรมหรือยุคแห่งการรู้แจ้ง (Age of Enlightenment คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗-๑๘) สมัยชาตินิยม (Nationalism ค.ศ. ๑๗๘๙-๑๙๑๘) สมัยจักรวรรดินิยมใหม่ (New Imperialism ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙-สงครามโลกครั้งที่ ๑) โดยการแผ่ขยายอำนาจของยุโรปในสมัยใหม่ทำให้เกิดความขัดแย้งก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ และสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประวัติศาสตร์สมัยใหม่สิ้นสุดลงใน ค.ศ. ๑๙๔๕ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง

๔) **ประวัติศาสตร์สมัยปัจจุบัน (ค.ศ. ๑๙๔๕-ปัจจุบัน)** สมัยปัจจุบันเป็นช่วงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งมีผลกระทบรุนแรงทั่วโลก และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองต่อสังคมโลกในปัจจุบัน

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนร่วมกันอภิปรายหน้าห้องเรียนและแสดงความคิดเห็นว่า การแบ่งยุคสมัยมีความสำคัญและจำเป็นต่อการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไร จากนั้นร่วมกันสรุปและบันทึกข้อสรุปเป็นใบความรู้หรือแผนที่ความคิด

๒. หลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ (historical source) หมายถึง ร่องรอยจากพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต ได้แก่ ร่องรอยการกระทำ การพูด การเขียน การสร้างสรรค์ การอยู่อาศัยของมนุษย์ ความคิด โลกทัศน์ อารมณ์ ความรู้สึก ประเพณีปฏิบัติของมนุษย์ในอดีต รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ ก็ถือว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยเช่นกัน กล่าวได้ว่า หากปราศจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การศึกษาเรื่องราวในอดีตก็ทำไม่ได้เลย

๒.๑ ประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

นักประวัติศาสตร์ได้จำแนกประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ออกเป็นหลายลักษณะด้วยกัน ได้แก่

จำแนกตามชั้นของหลักฐาน	
หลักฐานชั้นต้น (primary source)	หลักฐานชั้นรอง (secondary source)
หลักฐานที่บันทึกโดยผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือผู้รู้เห็นเหตุการณ์ด้วยตนเอง รวมทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สร้างขึ้นในยุคสมัยนั้น	หลักฐานที่ผู้บันทึกได้รับรู้เหตุการณ์จากการสื่อสารของบุคคลอื่นมาอีกทอดหนึ่ง รวมทั้งงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่ศึกษาข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้นถือว่าเป็นหลักฐานชั้นรองด้วยเช่นกัน
จำแนกตามลักษณะของหลักฐาน	
หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร	หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร
หลักฐานที่เป็นตัวหนังสือ เช่น จารึก ตำนาน บันทึก ความทรงจำ เอกสารทางราชการ ชีวประวัติ จดหมายส่วนตัว หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร กฎหมาย วรรณกรรม	หลักฐานที่เป็นวัตถุ ซึ่งเป็นหลักฐานทางโบราณคดี เช่น รูปเคารพ มหาวีหาร โครงกระดูกมนุษย์ กระดูกสัตว์

ทั้งนี้ จุดเด่นของประวัติศาสตร์อยู่ที่ข้อเท็จจริง และสิ่งที่ให้มาตรฐานแห่งความจริง คือหลักฐาน นักประวัติศาสตร์จึงต้องอาศัยหลักฐานในการวินิจฉัยประวัติศาสตร์^๑

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ต้องเข้าใจว่า ทั้งหลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรองได้ให้ทั้งข้อมูลจริงและข้อมูลเท็จ ซึ่งอาจเนื่องมาจากผู้บันทึกเข้าใจผิด หรือไม่รู้จักจริง หรือมีความลำเอียง ฯลฯ ดังนั้นจึงต้องมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เรียกว่าการประเมินคุณค่าของหลักฐานก่อนนำไปใช้เป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์

^๑ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ สุชาติสวัสดิ์ศิริ (บ.ก.). (๒๕๒๗). *ปรัชญาประวัติศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ ๓). ไทยวัฒนาพานิช. (น. ๒๗)

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนจับคู่กับเพื่อนหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาคนละ ๑ ชิ้น ช่วยกันวิเคราะห์ว่า หลักฐานทั้ง ๒ ชิ้นนั้นเป็นหลักฐานประเภทใด เพราะอะไร สรุปและบันทึกผล จากนั้นร่วมกันนำเสนอผลงานหน้าห้องเรียน เพื่ออภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนคู่อื่น ๆ

๒.๒ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏร่องรอยตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ซึ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านี้เป็นผลผลิตของแต่ละสังคมในแต่ละยุคสมัย แต่ขณะเดียวกันหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก็เป็นผลผลิตของการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างสังคมด้วย ซึ่งในที่นี้สามารถแบ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ออกตามยุคสมัย ได้แก่ หลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐานประวัติศาสตร์สมัยโบราณ สมัยกลาง สมัยใหม่ และสมัยปัจจุบัน

๑. หลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยก่อนประวัติศาสตร์

๑) หลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นหลักฐานทางโบราณคดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โครงกระดูกมนุษย์สมัยก่อน
ประวัติศาสตร์
โครงกระดูกมนุษย์ปักกิ่ง (Peking
Man) ยุคหินเก่า อายุประมาณ
๕๐๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว

เครื่องปั้นดินเผาวัฒนธรรมหยางเซา (Yangshao Culture) และวัฒนธรรมหลงชาน (Longshan Culture) อยู่ในยุคหินใหม่ประมาณ ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว วัฒนธรรมหยางเซาอยู่บริเวณลุ่มน้ำหวางเหอ พบเครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีนิยมเขียนเป็นรูปเรขาคณิตลายต้นไม้ นก สัตว์ต่าง ๆ รวมทั้งชุดสลักลายจักสานและลายเชือกทาบ วัฒนธรรมหลงชานอยู่บริเวณลุ่มน้ำหวางเหอด้านตะวันออกเฉียงเหนือของจีน เครื่องปั้นดินเผาใช้แป้นหมุน มีเนื้อละเอียด บางแกร่ง ผิวสีดำขี้ดินเป็นเงา นิยมทำภาชนะ ๓ ขา

๒) หลักฐานทางประวัติศาสตร์อินเดียสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์อินเดียสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุที่พบในเมืองโบราณ และวรรณกรรมมุขปาฐะ ตัวอย่างเช่น

เมืองโบราณโมเฮนโจดาโร (Mohenjodaro) และฮารัปปา (Harappa) ๒,๖๐๐-๑,๘๐๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราช เป็นหลักฐานที่สำคัญของอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุ ให้ข้อมูลด้านการปกครอง ระบบเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรม ระบบชลประทาน สังคมวัฒนธรรม ความเชื่อ สภาพชีวิตของประชากร และศิลปวัฒนธรรมของชาวดราวิเดียนในช่วงก่อนที่ชาวอารยันเข้ามาในอินเดีย

คัมภีร์พระเวทของชาวอารยัน

เมื่อชาวอารยันอพยพเข้ามาในภาคเหนือของอินเดียเมื่อ ๑,๕๐๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราช อารยธรรมลุ่มน้ำสินธุสิ้นสุดลง เกิดอารยธรรมใหม่ของชาวอารยัน เรียกว่า อารยธรรมพระเวท หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ คัมภีร์พระเวท เป็นคัมภีร์ที่สำคัญทางศาสนา คัมภีร์พระเวทประกอบด้วยคัมภีร์ฤคเวท สามเวท ยชุรเวท และอาถรรพเวท ซึ่งจัดเป็นวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ เนื้อหาของคัมภีร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา แต่ก็ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองและสังคมวัฒนธรรมด้วย ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้จากคัมภีร์พระเวทหลายด้าน ได้แก่ กรอบความคิดทางการเมืองในเรื่องสมมติเทพ ประกอบกับพระราชพิธีที่ระบุในคัมภีร์พระเวท ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี กรอบปรัชญาของชาวอารยัน ซึ่งคัมภีร์พระเวทเป็นต้นกำเนิดของคัมภีร์อื่น ๆ ในช่วงต่อมา

๓) หลักฐานทางประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น โครงกระดูกมนุษย์หลุมฝังศพ เครื่องมือเครื่องใช้ อาวุธและเครื่องประดับทำจากหิน กระดุกสัตว์ และโลหะ เครื่องปั้นดินเผา ศิลปะถ้ำซึ่งมีทั้งภาพเขียนสีและภาพสลัก

โครงกระดูกมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์

- โครงกระดูกมนุษย์สไตน์ไฮม์ (Steinheim man) อายุราว ๓๕๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว พบใกล้เมืองสตัทท์การ์ท ประเทศเยอรมนี
- โครงกระดูกมนุษย์โครมันยอง (Cro-Magnon) อายุราว ๔๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว พบทางตะวันตกเฉียงใต้ของฝรั่งเศส

ศิลปะถ้ำ

ภาพเขียนสีฝูงม้าและวัวกำลังกระโดด ในถ้ำลาสโก (Lascaux) ทางตะวันตกเฉียงใต้ของฝรั่งเศส

สโตนเฮนจ์ (Stonehenge)

เป็นแห่งหินขนาดใหญ่ที่นำมาเรียงเป็นรูปร่างกลม บางแห่งวางพาดข้างบนในแนวนอน อยู่ใกล้กับเมืองเบอริทิงแฮมของอังกฤษ แสดงให้เห็นความสามารถด้านสถาปัตยกรรมของมนุษยยุคหินใหม่

๒. หลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยโบราณ

๑) หลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนสมัยโบราณ (๑,๖๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช-ค.ศ. ๒๒๐) ประวัติศาสตร์จีนสมัยโบราณเริ่มตั้งแต่การตั้งราชวงศ์ซางเมื่อ ๑,๖๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช ไปจนถึงยุคราชวงศ์ฉินใน ค.ศ. ๒๒๐

ตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนสมัยโบราณ หลักฐานลายลักษณ์อักษรในสมัยนี้ปรากฏเป็น **อักษรภาพ** จารึกตามกระดูกเต่า กระดุกสัตว์ และภาชนะสำริดที่ใช้ในพิธีกรรม ผู้จารึกมักเป็นกษัตริย์และนักบวชโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระทำพิธีเสี่ยงทายเรื่องสำคัญเกี่ยวกับชีวิต เช่น การเดินทาง การรบ การล่าสัตว์ ดินฟ้าอากาศ หลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ได้ให้ข้อมูลในด้านความเชื่อในธรรมชาติและ ความเชื่อเรื่องโชคลางของชาวจีนในสมัยนั้น

อักษรภาพที่เขียนลงบนกระดูกเต่าสมัยราชวงศ์ซาง

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญที่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จีนควรจะได้ศึกษา เช่น

สุสานจักรพรรดิฉินซี

- พบหุ่นทหารดินเผาจำนวนมากกว่า ๖,๐๐๐ ตัวซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องโลกหลังความตาย
- การค้นพบสุสานจักรพรรดิฉินซีทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับอำนาจการปกครองของจักรพรรดิ ลัทธิความเชื่อของชนชั้นปกครอง การจัดรูปแบบทหาร ระบบสังคม วัฒนธรรมประเพณีแบบทหาร และรูปแบบศิลปกรรมของจีน

๒) หลักฐานทางประวัติศาสตร์อินเดียสมัยโบราณ (๔๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช-ค.ศ. ๕๓๕) ประวัติศาสตร์อินเดียสมัยโบราณเริ่มประมาณ ๔๐๐-๖๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช เมื่อมีการประดิษฐ์ตัวอักษรอินเดียโบราณขึ้นใช้ มาจนถึง ค.ศ. ๕๓๕ เมื่อสิ้นสุดราชวงศ์คุปตะ

ตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์อินเดียสมัยโบราณ

ตำราอรรถศาสตร์

- เขียนโดยพราหมณ์เกาฏิลยะ
- สะท้อนสภาพสังคม การปกครอง และเศรษฐกิจเมื่อ ๔๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช

คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์

- แต่งโดยพราหมณ์มนู เมื่อ ๒๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช
- เป็นคัมภีร์ที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พราหมณ์นิยมใช้อ้างอิงมาก

ศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช

- จารึกที่พระเจ้าอโศกมหาราช (Asoke the Great ๒๗๔-๒๓๖ ปีก่อนคริสต์ศักราช) ให้บันทึกเรื่องราวของพระองค์
- จารึกไว้ตามผนังถ้ำศิลาจารึกหลักเล็ก ๆ จารึกบนเสาหินขนาดใหญ่ที่มีลักษณะทางศิลปกรรมที่งดงาม
- ตัวอย่างเสาหินที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันและมีชื่อเสียงมาก คือ เสาหินที่มีหัวเสาเป็นรูปสิงห์หันหลังชนกัน ตั้งอยู่ที่ตำบลสารนาถ เมืองพาราณสี รัฐอุตตรประเทศ หัวเสารูปสิงห์นี้รัฐบาลอินเดียใช้เป็นสัญลักษณ์ของประเทศอินเดียมาตั้งแต่ได้รับเอกราชจากอังกฤษ

หัวเสาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ตำบลสารนาถ
สร้างเมื่อประมาณ ๒๕๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช

๓) หลักฐานทางประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยโบราณ (๓,๕๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช-ค.ศ. ๔๗๖) ประวัติศาสตร์อารยธรรมตะวันตกสมัยโบราณมีพัฒนาการอันยาวนานตั้งแต่อารยธรรมเมโสโปเตเมีย อารยธรรมอียิปต์ มาจนถึงอารยธรรมกรีกและโรมัน รวมระยะเวลา ๔,๐๐๐ ปีเศษ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยโบราณมีปรากฏในรูปแบบตัวอักษรคูนิฟอร์มของเมโสโปเตเมีย อักษรไฮโรกลิฟิกของอารยธรรมอียิปต์ อักษรกรีก และอักษรโรมัน ซึ่งตัวอักษรเหล่านี้มีปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ เช่น จารึก กฎหมาย คัมภีร์ทางศาสนา บันทึกในงานศิลปกรรมภาชนะดินเผาและโลหะ

ตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยโบราณ

ประมวลกฎหมายฮัมมูราบี (Hammurabi Code)

- เป็นหลักฐานประเภทกฎหมายจารึกบนแท่งหินสูง ๘ ฟุต โดยพระเจ้าฮัมมูราบีแห่งอาณาจักรบาบิโลเนีย (Babylonian Empire) ให้บัญญัติขึ้นเมื่อประมาณ ๑,๗๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช
- เผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป โดยคัดลอกลงบนแผ่นดินเหนียวเผยแพร่ไปทั่วราชอาณาจักร
- เนื้อหาของกฎหมายมีบทบัญญัติเกี่ยวกับชุมชนศาสนา การชลประทาน การทหาร อาชญากรรม การประกอบธุรกิจ และการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน บทลงโทษของกฎหมายค่อนข้างรุนแรงในลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟัน
- ประมวลกฎหมายฮัมมูราบีได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมบาบิโลเนียในหลายด้าน เช่น ในสังคมชนชั้นขุนนางกับนักบวชมีอำนาจเหนือกว่าประชาชนสามัญทั่วไป ผู้หญิงมีสิทธิทางกฎหมายน้อยกว่าผู้ชายแต่สามารถดำเนินกิจการการค้าและเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ พร้อมทั้งได้รับอนุญาตให้เป็นพยานในศาล

บันทึกสมัยอียิปต์โบราณ

- ชาวอียิปต์ประดิษฐ์อักษรขึ้นใช้เมื่อ ๓,๐๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช เพื่อใช้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ อักษรอียิปต์แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท
 ๑. อักษรไฮโรกลิฟิก (Hieroglyphic) เป็นอักษรภาพบันทึกเรื่องราวทางศาสนา เป็นอักษรที่เข้าใจเฉพาะคนในสังคมเท่านั้น นิยมสลักบนเสา ผนัง หรือหลุมฝังศพ
 ๒. อักษรไฮราติก (Hieratic) พัฒนามาจากอักษรไฮโรกลิฟิก มีภาพน้อยลง เขียนง่ายขึ้น นิยมเขียนลงบนกระดาษปาปิรุส

ภาพตัวอย่างอักษรไฮโรกลิฟิก

การประดิษฐ์ตัวอักษรและการค้นพบวิธีการทำกระดาษ ทำให้อารยธรรมอียิปต์ปรากฏหลักฐานลายลักษณ์อักษรไว้ให้นักประวัติศาสตร์ได้ศึกษา ความรู้ของชาวอียิปต์ในทุกด้านจะถูกบันทึกไว้บนกระดาษปาปิรุส โดยมีวนกระดาษดังกล่าวจะถูกเก็บรักษาไว้ในหลุมฝังศพของชาวอียิปต์โบราณ ความรู้ที่ถูกรบันทึกไว้ เช่น ตำราทางการแพทย์ ได้บันทึกความรู้เกี่ยวกับการตรวจวิเคราะห์ วินิจฉัย การรักษาโรค ซึ่งแสดงว่าชาวอียิปต์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของร่างกาย การกำจัดเชื้อโรค และการใช้ยาในการรักษาโรคเป็นอย่างดี

นอกจากความรู้ทางด้านการแพทย์แล้ว ชาวอียิปต์ยังได้บันทึกความรู้ในด้านอื่น ๆ อีก เช่น ความรู้ทางด้านโหราศาสตร์และดาราศาสตร์ ซึ่งได้ถูกบันทึกโดยโหราจารย์และนักบวช บันทึกทางศาสนา ได้แก่ บันทึกของผู้ตาย (Book of the Dead) ซึ่งได้บันทึกความดีของตนไว้เพื่อนำไปแสดงต่อเทพโอซิริสเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว บันทึกกระดาษปาปิรุสยังให้ข้อมูลทางด้านสังคม เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวอียิปต์กลุ่มต่าง ๆ ทำให้นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีสามารถศึกษาสังคมของชาวอียิปต์โบราณได้

หลักฐานลายลักษณ์อักษรของชาวอียิปต์
ที่บันทึกไว้บนกระดาษปาปิรุส

งานเขียนประวัติศาสตร์ของกรีกและโรมัน

- เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญประเภทหนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์กรีกและโรมัน
- ชาวกรีกเป็นผู้วางรากฐานวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ตามแบบตะวันตก โดยชาวกรีกมีความคิดทางประวัติศาสตร์ว่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้น เปลี่ยนแปลง หมุนเวียนกลับสู่กำเนิดเดิม นั่นคือประวัติศาสตร์คือวัฏจักร ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นการเรียนรู้เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับปัจจุบัน

ตัวอย่างหลักฐานงานเขียนประวัติศาสตร์กรีก

ประวัติศาสตร์ (Histories) ผลงานของเฮโรโดตัส (Herodotus ประมาณ ๔๘๔-๔๕๒ ปีก่อนคริสต์ศักราช) มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามระหว่างกรีกกับเปอร์เซียในระหว่าง ๔๙๐-๔๘๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช งานเขียนชุดนี้เขียนระหว่าง ๔๓๐-๔๒๔ ปีก่อนคริสต์ศักราช

ประวัติศาสตร์สงครามเพโลพอนนีเซียน (History of Peloponnesian War) ผลงานของทูซิดิดีส (Thucydides ประมาณ ๔๖๐-๔๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นงานบันทึกประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสงครามระหว่างนครรัฐเอเธนส์ (Athens) กับนครรัฐสปาร์ตา (Sparta) ในช่วงระหว่าง ๔๓๑-๔๐๔ ปีก่อนคริสต์ศักราช

ตัวอย่างหลักฐานงานเขียนประวัติศาสตร์โรมัน

บันทึกสงครามกอล (*Commentaries on the Gallic War*) ผลงานของจูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar ๑๐๐-๔๔ ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นบันทึกเรื่องราวการทำสงครามในแคว้นกอล ชนเผ่าเยอรมัน (*Germania*) ผลงานของแทกซิทัส (Tacitus ค.ศ. ๕๕-๑๑๓) เป็นบันทึกเรื่องราวของชนเผ่าเยอรมัน ถือว่าผลงานของแทกซิทัสนี้เป็นงานที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสงครามและชนเผ่าเยอรมันในสมัยโรมัน

๓. หลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยกลาง

๑) หลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนสมัยกลาง (ค.ศ. ๒๒๐-๑๓๖๘) ประวัติศาสตร์จีนในช่วงเวลานี้เป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และการรับอิทธิพลอารยธรรมต่างชาติเข้ามา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของพระพุทธศาสนา

ตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนสมัยกลาง

(๑) งานบันทึกประวัติศาสตร์ราชวงศ์ หลังจากงานประวัติศาสตร์สี่จีของซือหม่าเชียนในสมัยราชวงศ์ฮั่นแล้ว ได้มีการจัดทำบันทึกประวัติศาสตร์ในทุกราชวงศ์ โดยจักรพรรดิราชวงศ์ใหม่ทรงให้ราชบัณฑิตจัดทำประวัติศาสตร์ของราชวงศ์เก่าที่ล่มสลายไปแล้ว บันทึกประวัติศาสตร์ราชวงศ์เรียกว่า เจิ้งลือ (Cheng-shih)

วัตถุประสงค์ของการจัดทำบันทึกประวัติศาสตร์ราชวงศ์ คือ การบันทึกพฤติกรรมของชนชั้นปกครองเพื่อเป็นบทเรียนทางศีลธรรมสำหรับชนชั้นปกครองในราชวงศ์ปัจจุบัน โดยใช้ข้อมูลจากหลักฐานต่าง ๆ เช่น ลือลู่ (shih-lu) หรือ จดหมายเหตุประจำรัชกาล

บันทึกประวัติศาสตร์ราชวงศ์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์จีนสมัยกลางมีหลายฉบับ เช่น

- โฮ่วฮั่นชู (*Hou-Han-shu*) หรือประวัติศาสตร์ราชวงศ์ฮั่นยุคหลัง เรียบเรียงใน ค.ศ. ๓๐๐

- สุยชู (*Sui-shu*) หรือประวัติศาสตร์ราชวงศ์สуй เรียบเรียงใน ค.ศ. ๖๔๔ สมัยราชวงศ์ถัง

- ถังชู (*Tang-shu*) หรือประวัติศาสตร์ราชวงศ์ถัง เรียบเรียงใน ค.ศ. ๙๔๕ สมัยห้าราชวงศ์

- หยวนลือ (*Yuan-shih*) หรือประวัติศาสตร์ราชวงศ์หยวน เรียบเรียงใน ค.ศ. ๑๓๗๐ สมัยราชวงศ์หมิง

บันทึกประวัติศาสตร์ราชวงศ์ถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่สุดที่นักประวัติศาสตร์ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์จีน โดยใช้ร่วมกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนประเภทอื่น ๆ

(๒) หลักฐานแหล่งโบราณคดีถ้ำพุทธศิลป์ พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในประเทศจีน โดยผ่านเส้นทางสายไหม (Silk Road) ในเอเชียกลาง หลังจากสมัยราชวงศ์ฮั่น พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายทั่วไปในสังคมจีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์เว่ยเหนือ (Northern Wei Dynasty ค.ศ. ๓๘๖-๕๓๔) ซึ่งเป็นราชวงศ์ที่อยู่ในช่วงยุคสมัยหลังจากราชวงศ์ฮั่นได้มีการขุดเจาะถ้ำและสร้างสรรค์ศิลปกรรมทั้งด้านประติมากรรมและจิตรกรรมตามปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ถ้ำที่สำคัญ ได้แก่ ถ้ำหยุนกั๋ง (Yungang) ในมณฑลฉ่านซี และถ้ำตุนหวง (Dunhuang) ในมณฑลกานซู

พระพุทธรูป ณ พุทธสถานถ้ำหยุนกั๋ง มณฑลฉ่านซี เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนสมัยกลาง

สมัยราชวงศ์ถัง (Tang Dynasty ค.ศ. ๖๑๘-๙๐๗) มีการสร้างถ้ำในพระพุทธศาสนา คือ ถ้ำหลงเหมิน (Longmen) ในมณฑลเหอหนาน ผู้อุปถัมภ์การสร้างถ้ำพุทธศิลป์มีตั้งแต่จักรพรรดิพระราชวงศ์ พระภิกษุ และพุทธศาสนิกชนทั่วไป เนื่องจากพบจารึกของผู้สร้างพุทธประติมากรรมกำกับไว้ด้วย

แหล่งโบราณคดีศิลปะถ้ำในพระพุทธศาสนาจัดเป็นแหล่งรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และประวัติศาสตร์ศิลปะที่สำคัญ หลักฐานที่ค้นพบในถ้ำมีทั้งคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา พุทธประติมากรรมสมัยต่าง ๆ โดยเฉพาะที่ถ้ำหยุนกั๋งและถ้ำหลงเหมิน ส่วนภาพจิตรกรรมพบที่ถ้ำตุนหวง มีสีสันทดงาม แสดงถึงเนื้อหาในคัมภีร์พระสูตรทางพระพุทธศาสนานิกายมหายานที่แพร่หลายในประเทศจีนและเอเชียกลาง

หลักฐานทางด้านพุทธศิลป์ในแหล่งโบราณคดีพุทธสถานให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญทั้งทางด้านวัฒนธรรม การค้าระหว่างจีน อินเดีย และเอเชียกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศจีน คติความเชื่อในพระพุทธศาสนาเรื่องกฎแห่งกรรม การเวียนว่ายตายเกิด นอกจากนี้ แหล่งโบราณคดีดังกล่าวยังให้ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะจีน แสดงให้เห็นว่าจีนรับอิทธิพลทางศิลปะจากอินเดียในสมัยราชวงศ์เว่ยเหนือ ซึ่งมีลักษณะทางศิลปะอินเดียและศิลปะเอเชียกลาง แล้วมีพัฒนาการเป็นศิลปะจีนอย่างแท้จริงในสมัยราชวงศ์ถัง นอกจากนี้ ภาพเหล่านี้ยังแสดงถึงสภาพสังคมวัฒนธรรม เครื่องแต่งกาย ความเป็นอยู่ของชาวจีนในสมัยนั้นด้วย

๒) **หลักฐานทางประวัติศาสตร์อินเดียสมัยกลาง** (ค.ศ. ๕๓๕-๑๕๒๖) อินเดียสมัยกลาง เป็นสมัยของการแตกแยกทางการเมืองและการรุกรานจากพวกมุสลิม จนสามารถตั้งอาณาจักร สุลต่านแห่งเดลี (Sultanate of Delhi ค.ศ. ๑๒๐๐-๑๕๒๖)

ตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์อินเดียสมัยกลาง

งานวรรณกรรมของอะมีร์ คุสรา อะมีร์ คุสรา (Amir Khusrau ประมาณ ค.ศ. ๑๒๕๓-๑๓๒๕) เป็นกวีเชื้อสายอินโด-เปอร์เซียจนประจำราชสำนักสุลต่านแห่งเดลี วรรณกรรมของเขามีลักษณะเป็นทั้งโคลง กลอน และร้อยแก้ว โดยมีวัตถุประสงค์ถวายแด่สุลต่าน งานวรรณกรรมทางประวัติศาสตร์ของเขา ได้แก่ ชีรัน-อัส-ซาเดน (Qiran-us-Sadain ค.ศ. ๑๒๘๙) มiftah-อัล-ฟุตูห์ (Miftah-ul-Futooh ค.ศ. ๑๒๙๑) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับชัยชนะของสุลต่านจาละ อัล-ดิน คัลจิ (Jalal Al-Din Khalji) หรืองานวรรณกรรมเรื่อง นูห์ซีปิร์ (Nuh Sipihir ค.ศ. ๑๓๑๘) บทกวีสรรเสริญราชสำนัก พลเมือง ภาษา และธรรมชาติของแคว้นฮินดูสถาน งานเขียนของอะมีร์ คุสราเน้นไปที่วีรกรรมของสุลต่าน ทั้งด้านพฤติกรรมและศักยภาพ ซึ่งรวบรวมไว้ทั้งคุณความดี ความสามารถและความเป็นชาวมุสลิมที่แท้จริง เพื่อสรรเสริญสุลต่านและราชสำนัก ทำให้งานวรรณกรรมของเขามีลักษณะหรรษา ขยายความเกินจริง และมีการใช้สำนวนทางวรรณคดีในการประพันธ์

ในฐานะของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ งานวรรณกรรมของอะมีร์ คุสรา มีคุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ของอินเดียในช่วงสมัยกลาง ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ กรอบความคิดทางสังคม สภาพชีวิต และวัฒนธรรมของชาวอินเดียในสมัยสุลต่านแห่งเดลี

๓) **หลักฐานทางประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยกลาง** ยุโรปสมัยกลางเป็นสังคมภายใต้การครอบงำของคริสต์ศาสนาและระบบฟิวดัล (feudalism) ดังนั้น หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานี้จึงเกิดขึ้นในสภาพสังคมดังกล่าว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยกลางบันทึกด้วยภาษาละติน ซึ่งใช้สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยโรมัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยนี้มีหลายประเภท เช่น บันทึกของโบสถ์ คัมภีร์ทางศาสนา วรรณกรรมสดุดีวีรกรรมของอัศวิน เอกสารของทางราชการ

ตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยกลาง

(๑) มหาकाพย์ของชองเดอโรลองด์ (Chanson de Roland) เป็นวรรณกรรมสดุดีวีรกรรมของอัศวินของฝรั่งเศสในช่วงสมัยกลาง มหาकाพย์เรื่องนี้มีต้นกำเนิดมาจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๘ คือ เกิดสงครามระหว่างจักรพรรดิชาร์เลอมาญของชาวแฟรงก์ (Charlemagne ค.ศ. ๗๖๘-๘๑๔) กับกองทัพอาหรับ เพื่อคุ้มครองพระสันตปาปาและกรุงโรมจากการรุกรานของมุสลิม กองทหารภายใต้การควบคุมของอัศวินโรลองด์ถูกกองโจรลอมบาร์ดโจมตีจนเสียชีวิตจนหมดสิ้นในเขตเทือกเขาพิเรนีส เหตุการณ์นี้ได้ถูกเล่าขานกลายเป็นตำนานและวรรณกรรมมุขปาฐะในสมัยกลาง ต่อมาก็ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒

ความสำคัญของวรรณกรรมเรื่องมหากาพย์ของชองเดอโรลงตี่ในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก็คือ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สังคมในกรอบความคิดและโลกทัศน์ของคนยุโรปในช่วงสมัยกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบพีวตัลและความศรัทธาในคริสต์ศาสนา

(๒) บันทึกดomesday (Domesday Book) เป็นเอกสารการเมืองการปกครองของอังกฤษที่พระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ (William I ค.ศ. ๑๐๖๖-๑๐๘๗) ทรงให้จัดทำขึ้น ทรงให้สำรวจบัญชีทรัพย์สินของผู้ถือการปกครอง แล้วให้รวบรวมลงในเอกสารทะเบียนราษฎร

บันทึกดomesday ได้รวบรวมข้อมูลประเทศอังกฤษในขณะนั้นในเกือบทุกด้านทั้งด้านจำนวนประชากรบนที่ดินทุกแปลง หมู่บ้านทุกแห่ง จำนวนทรัพย์สิน ได้แก่ ปศุสัตว์ เครื่องมือ อุปกรณ์ทางการเกษตร และทรัพย์สินอื่น ๆ เอกสารทะเบียนราษฎรถูกใช้เป็นฐานข้อมูลในการเก็บภาษีทุกปี

ในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เอกสารทะเบียนราษฎรของพระเจ้าวิลเลียมที่ ๑ เป็นหลักฐานสำคัญที่ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับประชากร ที่ดิน และทรัพย์สินในประเทศอังกฤษในขณะนั้น ซึ่งเอกสารดังกล่าวสามารถใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับขุนนางและข้าทาสที่ดินของอังกฤษ นอกจากนี้ยังใช้ในการศึกษาการเมืองและสภาพเศรษฐกิจของประเทศอังกฤษในช่วงเวลานั้นได้อีกด้วย

(๓) หนังสือแห่งกาลเวลา (Les très riches Heures du duc de Berry) เป็นวรรณกรรมและศิลปกรรมชิ้นสำคัญของสมัยกลาง หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ เรื่องปฎิทิน คำสวดมนต์ เพลงสวด และพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ภาพของหนังสือนี้มีอยู่ในส่วนของปฏิทิน วาดโดยพี่น้องตระกูลลิมเบิร์ก (Limbourg) ในช่วง ค.ศ. ๑๔๑๓-๑๔๑๖ ภายใต้การอุปถัมภ์ของดยุคแห่งแบร์รี (Duc de Berry) ขุนนางคนสำคัญของฝรั่งเศสในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ โดยกล่าวถึงวิถีชีวิตของผู้คนชนชั้นต่าง ๆ ในระบบพีวตัล เช่น ภาพปฏิทินเดือนกุมภาพันธ์ (Février) เป็นเรื่องชีวิตในฤดูหนาวของหมู่บ้านชาวนา ภาพปฏิทินเดือนมีนาคม (Mars) เป็นเรื่องวิถีชีวิตของชาวนาในการไถหว่านใน

ภาพจากปฏิทินเดือนมกราคม (Janvier)

ในหนังสือแห่งกาลเวลา เป็นภาพงานเลี้ยงฉลองของขุนนาง

ที่ดินโดยมีปราชญ์ของเจ้านายเป็นศูนย์กลาง ปฏิทินดังกล่าวสื่อถึงวิถีชีวิตของคนสมัยกลางในรอบหนึ่งปี

ความสำคัญของหนังสือแห่งกาลเวลาในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์คือ เป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยกลางในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม วิถีชีวิตของผู้คนในชนชั้นต่าง ๆ ตามระบบฟิวตัล ทั้งวิถีชีวิตของชนชั้นเจ้านาย เจ้าของที่ดิน และวิถีชีวิตของชาวนา ตลอดจนความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา หนังสือแห่งกาลเวลามีลักษณะพิเศษคือ เป็นหนังสือที่พิมพ์ด้วยมือ และมีภาพวาดประกอบเป็นจำนวนมาก มีเนื้อหาทางศาสนาเป็นหลัก และมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมร่วมสมัยอยู่ด้วยจึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยกลาง

๔. หลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยใหม่และสมัยปัจจุบัน

๑) หลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่และสมัยปัจจุบัน (ค.ศ. ๑๓๖๘-ปัจจุบัน) ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่เริ่มต้นด้วยการสถาปนาราชวงศ์หมิง (Ming Dynasty ค.ศ. ๑๓๖๘-๑๖๔๔) สมัยราชวงศ์ชิง (Qing Dynasty ค.ศ. ๑๖๔๔-๑๙๑๒) การปฏิวัติประชาธิปไตยใน ค.ศ. ๑๙๑๒ และการปฏิวัติสังคมนิยมของพรรคคอมมิวนิสต์ใน ค.ศ. ๑๙๔๙ หลังจากนั้นจึงเป็นสมัยปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนในช่วงเวลานี้ เช่น วรรณกรรม บันทึกการเดินทาง พจนานุกรมสนธิสัญญาระหว่างจีนกับชาติตะวันตก งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของชาวต่างชาติ และชาวจีน

ตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่และสมัยปัจจุบัน

(๑) งานวรรณกรรมของหลู่ ซุ่น (Lu Xun) หลู่ ซุ่นเป็นนามปากกาของโจว ชูเหริน (Zhou Shuren ค.ศ. ๑๘๘๑-๑๙๓๖) มีงานเขียนหลายรูปแบบด้วยกัน มีทั้งบทความ เรื่องสั้น เช่น บ้านเกิด (My Old Home ค.ศ. ๑๙๒๑) และเรื่อง ขงจื๊อกับสังคมนิยมใหม่ของจีน (ค.ศ. ๑๙๓๕) เนื้อหาส่วนใหญ่สะท้อนปัญหาสังคมที่มีความอยุติธรรม ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมที่ล้าหลัง ยึดถือการแบ่งชนชั้น ฯลฯ วัตถุประสงค์ของการเขียนงานวรรณกรรมของหลู่ ซุ่น คือ การกระตุ้นให้สังคมจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพื่อให้สังคมจีนมีความเจริญก้าวหน้า

(๒) เอกสารแถลงการณ์ร่วมจากการประชุมระหว่างประมุข/ผู้นำรัฐบาลอาเซียนกับประธานาธิบดีสาธารณรัฐประชาชนจีน ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ วันที่ ๑๖ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๗ เป็นเอกสารบันทึกข้อแถลงการณ์ร่วมกันระหว่างหัวหน้ารัฐบาลของประเทศในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนกับประธานาธิบดีเจียง เจ๋อหมิน (Jiang Zemin) มีเนื้อหาเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

เอกสารฉบับนี้เป็นหลักฐานชั้นต้นที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีนกับกลุ่มอาเซียนในช่วงเวลาปัจจุบันได้

๒) **หลักฐานทางประวัติศาสตร์อินเดียสมัยใหม่และสมัยปัจจุบัน (ค.ศ. ๑๕๒๖-ปัจจุบัน)**
ประวัติศาสตร์อินเดียสมัยใหม่เริ่มต้นด้วยการที่พวกมุคัลสถาปนาราชวงศ์มุคัลใน ค.ศ. ๑๕๒๖ จนถึงสมัยอังกฤษปกครองอินเดีย และอินเดียได้รับเอกราชใน ค.ศ. ๑๙๔๗ ส่วนสมัยปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่อินเดียได้รับเอกราชมาจนถึงปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์อินเดียในช่วงเวลานี้ มีทั้งงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่ชาวตะวันตกและชาวอินเดียเขียนขึ้น และเอกสารราชการ ของอังกฤษและอินเดีย

ตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์อินเดียสมัยใหม่และสมัยปัจจุบัน

(๑) ประวัติของอักบาร์ (Akbar Namah) เป็นพระราชประวัติของพระเจ้าอักบาร์ มหาราช (Akbar the Great ค.ศ. ๑๕๕๖-๑๖๐๕) กษัตริย์องค์สำคัญของราชวงศ์มุคัล เรียบเรียง โดยอาบูล ฟาซล (Abul Fazal)

ประวัติของอักบาร์แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนแรกกล่าวถึงการประสูติของอักบาร์ และ ยุคสมัยของจักรพรรดิบาบูร์ (Babur ค.ศ. ๑๕๒๖-๑๕๓๐) กับสมัยจักรพรรดิฮุมายูน (Humayun ค.ศ. ๑๕๓๐-๑๕๔๐, ๑๕๕๕-๑๕๕๖) ส่วนที่ ๒ มีเนื้อหาเกี่ยวกับยุคสมัยจักรพรรดิอักบาร์ และ ส่วนที่ ๓ เกี่ยวกับการบริหารปกครองโดยบันทีกรายละเอียดทั้งด้านประชากร อุตสาหกรรม และ สภาวะเศรษฐกิจของจักรวรรดิมุคัล

สมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย (ค.ศ. ๑๘๓๗-๑๙๐๑)

แห่งสหราชอาณาจักร

(๒) พระราชโองการของสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย (The Proclamation by Queen Victoria) เนื้อหาของพระราชโองการฉบับนี้มีลักษณะเป็นคำสัญญาสำหรับชาวอินเดีย โดยกล่าวถึงการยกเลิกบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ สิทธิของอังกฤษในอินเดียด้านการป้องกันความยุติธรรมและกฎหมายพร้อมกับให้คำมั่นสัญญาในการปกครองที่มีประสิทธิภาพและยุติธรรม และให้ชาวอินเดียมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาหากไม่ขัดต่อกฎหมาย นอกจากนี้ อังกฤษยังได้ประกาศสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งด้านอุตสาหกรรม การบริการสาธารณะ และผลประโยชน์ของชาวอินเดียโดยรวมภายใต้การปกครองของอังกฤษ

๓) หลักฐานทางประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยใหม่และสมัยปัจจุบัน ตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เป็นต้นมา ยุโรปได้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม และวิทยาการต่าง ๆ สมัยนี้เป็นช่วงเวลาของการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ อุตสาหกรรม ประชาธิปไตย และชาตินิยม หลักฐานทางประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยใหม่และสมัยปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ดังที่ใช้กันในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเป็นเอกสารคำประกาศที่เกิดจากการปฏิวัติระบอบการปกครอง รัฐธรรมนูญ กฎบัตร เช่น กฎบัตรสหประชาชาติ สนธิสัญญา

ตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยใหม่และสมัยปัจจุบัน

(๑) คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง (Declaration des droits de l'homme et du citoyen) คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองเป็นเอกสารคำประกาศของคณะปฏิวัติฝรั่งเศสใน ค.ศ. ๑๗๘๙ หลังจากคณะปฏิวัติฝรั่งเศสได้ทำการปฏิวัติโค่นล้มอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ (Louis XVI ค.ศ. ๑๗๗๔-๑๗๙๒) แล้วเตรียมร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ต่อมาสภาแห่งชาติฝรั่งเศสได้ออกประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ถือเป็นการสิ้นสุดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในฝรั่งเศส

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. ๑๗๘๙

เอกสารคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองเป็นกรอบความคิดของการปฏิวัติฝรั่งเศสเช่นเดียวกับประกาศแห่งสิทธิของอังกฤษ (Bill of Rights ค.ศ. ๑๖๘๙) และคำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา (Declaration of Independence ค.ศ. ๑๗๗๖) คำประกาศดังกล่าวสะท้อนถึงความหวังของประชาชนในการมีสิทธิและเสรีภาพของแต่ละบุคคลภายใต้กรอบความคิดเรื่องเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ ดังที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองข้อแรกว่า “มนุษย์เกิดพร้อมกันกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค”

เอกสารคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ให้ข้อมูลทางด้านความคิด ภูมิปัญญาของฝรั่งเศสและยุโรปในยุคภูมิธรรมช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ นอกจากนี้ เอกสารดังกล่าวยังให้ข้อมูลพื้นฐานความคิดที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์การปฏิวัติฝรั่งเศสใน ค.ศ. ๑๗๘๙

(๒) สนธิสัญญาแวร์ซาย (Treaty of Versailles) หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ ยุติลงในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๑๘ ด้วยการยอมจำนนของฝ่ายเยอรมนี ประเทศมหาอำนาจฝ่ายสัมพันธมิตรและประเทศอื่นได้จัดประชุมสันติภาพ ณ พระราชวังแวร์ซาย ประเทศฝรั่งเศส และได้ร่างสนธิสัญญาขึ้นมา ๕ ฉบับ สำหรับชาติผู้แพ้สงคราม ได้แก่ เยอรมนี ออสเตรีย ฮังการี บัลแกเรีย และตุรกี สนธิสัญญาที่สำคัญที่สุด คือ สนธิสัญญาแวร์ซายที่ฝ่ายสัมพันธมิตรลงนามกับเยอรมนีในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๑๙

สนธิสัญญาแวร์ซายประกอบด้วยข้อบังคับซึ่งล้วนแล้วแต่ลดอำนาจและดินแดนของเยอรมนีไม่ให้ฟื้นตัวได้อีก จึงเท่ากับเป็นการลงโทษประเทศเยอรมนี

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนค้นคว้าตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยต่าง ๆ เพิ่มเติมจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ มาสมัยละ ๑ ตัวอย่าง แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อน ๆ ในห้องเรียน จากนั้นร่วมกันสรุปความรู้ในรูปแบบที่น่าสนใจ เช่น แผนที่ความคิด แผนภาพ อินโฟกราฟิก (Infographic)

บทสรุป ยุคสมัยและหลักฐานทางประวัติศาสตร์

๑

การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

นักประวัติศาสตร์ได้แบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ออกเป็น ๒ สมัย โดยอาศัยหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเกณฑ์ ได้แก่ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ยังไม่รู้จักใช้ตัวหนังสือในการบอกเล่าเรื่องราว และสมัยประวัติศาสตร์ เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ใช้ตัวหนังสือในการบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคม และยังมีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นยุคสมัยที่มนุษย์ในสังคมนั้นยังไม่รู้จักใช้ตัวอักษรบันทึกเรื่องราวของตนเองแต่มีผู้คนจากสังคมอื่นซึ่งได้เดินทางผ่านมาได้บันทึกเรื่องราวถึงผู้คนเหล่านั้นไว้ การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ช่วยให้การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นไปได้อย่างถูกต้อง สะดวกในการเรียงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกันของนักประวัติศาสตร์อย่างเป็นสากล

๒

หลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ ร่องรอยจากพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต ถือเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สามารถจำแนกตามลักษณะของหลักฐาน คือ หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกแบ่งออกตามยุคสมัย ได้แก่ หลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐานประวัติศาสตร์สมัยโบราณ สมัยกลาง สมัยใหม่ และสมัยปัจจุบัน

กิจกรรมเสนอแนะ

นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มเลือกศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของยุคสมัยที่สนใจ ๑ ชิ้น นำมารวบรวมและอภิปรายกันในกลุ่ม จากนั้นสรุปผลการอภิปราย แล้วนำเสนอถึงความสำคัญของหลักฐานดังกล่าวที่เลือกศึกษาที่มีต่อยุคสมัยนั้น ๆ หน้าห้องเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

นักเรียนนำความรู้จากหลักฐานต่าง ๆ ในแต่ละยุคสมัยมาใช้ในการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และแสวงหาหลักฐานใหม่เพื่อใช้ในการติดตามเหตุการณ์สำคัญของโลกในปัจจุบัน

คำถามทบทวน

๑. ยุคหินและยุคโลหะมีความแตกต่างในเรื่องการทำเครื่องมือเครื่องใช้อย่างไร
๒. เหตุการณ์ใดที่นักประวัติศาสตร์ใช้ในการกำหนดจุดสิ้นสุดประวัติศาสตร์ตะวันตกสมัยโบราณ
๓. ประวัติศาสตร์อินเดียมีการแบ่งยุคสมัยอย่างไร
๔. เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง เป็นจุดสิ้นสุดของสมัยใดทางประวัติศาสตร์ตะวันตก
๕. การแบ่งยุคสมัยออกเป็นสมัยโบราณ สมัยกลาง สมัยใหม่ และสมัยปัจจุบัน สามารถนำมาใช้ในการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทยได้หรือไม่ เพราะเหตุใด
๖. หลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรองมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไร
๗. ยกตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สามารถใช้ในการศึกษาเรื่องราวของยุโรปสมัยใหม่
๘. หลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นใดที่สามารถใช้ในการศึกษาโลกทัศน์ของชาวยุโรปสมัยกลางได้ อธิบายเหตุผลประกอบ
๙. หลักฐานทางศิลปกรรมของเอเชียให้ข้อมูลในด้านใด
๑๐. สนธิสัญญาแวร์ซายมีประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไร